

МАТЮШКО О. А.,
старший лаборант НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

УГОДИ ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена особливостям правового регулювання угод про розподіл продукції у сфері права користування корисними копалинами. Автором приділена увага концептуальним підходам до визначення поняття цього договору. Виокремлено та проаналізовано його основні ознаки. Наголошено на доцільності визнання даної договірної форми господарсько-правовим договором комплексного характеру з адміністративним та екологічним елементами.

Ключові слова: угоди про розподіл продукції, інвестор, договірна форма, право надрокористування, оператор угоди.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення однією з провідних договірних форм, що регламентує відносини у сфері права надрокористування, є угода про розподіл продукції, яку доцільно розглядати як договір комплексного характеру. Однак в еколого-правовій науці відсутній єдиний підхід до розуміння сутності даної договірної форми, його юридичної природи. Перевагами використання зазначеного виду договорів є: можливість держави безпосередньо одержувати частину виробленої продукції; визначеність угоди; наявність певного стимулюючого фактору для інвесторів у вигляді особливого порядку оподаткування під час виконання угоди про розподіл продукції. Окреслене сприяє залученню інвестицій, в першу чергу іноземних, для пошуку, розвідки та видобування корисних копалин в Україні. Особливо доцільним вважаємо застосування угод про розподіл продукції до сфери нафто- і газовидобування. Зазначені обставини вимагають здійснення подальшого наукового дослідження даної проблематики, що має не лише суто теоретичне значення, але й сприятиме вдосконаленню чинного господарського, гірничого та екологічного законодавства на основі доктринальних розробок.

Мета даного дослідження полягає в здійсненні аналізу правової природи угод про розподіл продукції, визначенні її основних юридичних ознак, що дозволяють розкрити зміст зазначеної форми регулювання договірних відносин у сфері права користування надрами.

Аналіз останніх досліджень. Питання правової природи угод про розподіл продукції ставали предметом наукових пошуків таких вчених, як О. І. Коморний, І. М. Жуков, С. М. Богданчиков, М. І. Брагинський, В. М. Коссака, О. С. Семерак, Н. Р. Кобецька, Р. С. Кірін та ін.

Виклад основного матеріалу. Угоди про розподіл продукції є однією з провідних договірних форм у сфері права користування надрами та ефективним інструментом залучення інвестицій в галузі видобування корисних копалин. Такі угоди виступають найбільш збалансованою формою державно-приватного партнерства, що покликано в рівній мірі забезпечувати інтереси інвестора і держави та задовольняти їх економічні потреби, забезпечувати вигоди екологічної безпеки в процесі господарської діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України. «Про угоди про розподіл продукції» за угодами про розподіл продукції одна сторона – Україна – доручає іншій стороні – інвестору на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції [1]. Суб'єктами угоди про розподіл продукції виступають держава (в особі Кабінету Міністрів України) та інвестор, що має відповідні фінансово-економічні та технічні можливості або відповідну кваліфікацію для користування надрами та визначений переможцем конкурсу. При цьому варто наголосити на взаємовигідному характері такої співпраці, оскільки в угодах про розподіл продукції на інвестора покладається обов'язок здійснювати розробку родовища корисних копалин за рахунок власних ресурсів і здійснювати розподіл частини продукції на користь держави, яка, у свою чергу, надає певні гарантії стабільності умов угоди, що не будуть зазнавати суттєвих змін протягом терміну дії угоди.

Необхідно відзначити, що в спеціальній юридичній літературі відсутній єдиний підхід до розуміння природи угод про розподіл продукції. Так, існує декілька основних поглядів на дану договірну форму: від визначення угоди як адміністративного договору, до розгляду її як суто цивільного явища. Подібну ситуацію навряд чи можна визнати задовільною. Така невизначеність і непослідовність у науковому тлумаченні має негативні наслідки як у доктринальній площині, так і для правозастосування.

Відповідно до ч. 3 ст. 2 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» права та обов'язки сторін визначаються відповідно до норм цивільного законодавства [1]. Позицію, закріплену у чинному законодавстві, підтримує О. І. Коморний, який розглядає угоди про розподіл продукції як цивільно-правовий договір, відповідно до якого держава, від імені якої виступає Кабінет Міністрів України, доручає інвестору на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних із договором робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за власний рахунок і на свій ризик, із наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції [2, с. 10–11]. У даному випадку угода розглядається як така, що регулює майнові та немайнові відносини сторін з використанням методу юридичної рівності сторін, і регулюється шляхом застосування загальних положень цивільного законодавства щодо зобов'язань, з урахуванням особливостей спеціального законодавства. Проте, зазначений підхід не враховує того факту, що специфіка відносин, врегульованих Законом України «Про угоди про розподіл продукції», полягає в наявності у договірних відносинах держави як обов'язкового суб'єкта, наділеного особливим комплексом прав та обов'язків, що не притаманні жодному іншому учаснику правовідносин, зазначена обставина не дозволяє говорити про суто приватно-правовий характер відносин щодо угод про розподіл продукції. Ч. 1 ст. 4 Кодексу України про надра (далі – КУпН) закріплює виключне право власності Українського народу на надра й передбачає недійсність дій чи угод, які в прямій або прихованій формі його порушують [3]. Саме на державу, в особі Кабінету Міністрів України, покладено обов'язок щодо захисту національних інтересів в економічній та екологічній сферах, подвійний характер її участі в зазначених відносинах, з одного боку – як рівноправної сторони, а з іншого – як представника публічної влади, що здійснює нормативне регулювання даної діяльності та захищає права власника надр – Українського народу, не дозволяє віднести угоди про розподіл продукції до групи цивільних договорів.

Підтримуємо висновки, отримані І. М. Жуковим, що застосування положень Закону України «Про угоди про розподіл продукції» щодо цивільного характеру договору може призвести до неузгодженості положень даного нормативно-правового акту з Кодексом України про надра, приписи якого базуються на використанні імперативного методу регулювання відповідних відносин, тоді як цивільні угоди за своєю природою базуються виключно на застосуванні диспозитивного методу [4, с. 309]. Так, положеннями ч. 7 ст. 16 КУпН передбачається видача спеціального дозволу на користування надрами на підставі укладеної угоди про розподіл продукції та переоформлення дозволу на користь третіх осіб, що здійснюється в адміністративному порядку. З урахуванням зазначеного, позицію законодавця щодо регулювання прав та обов'язків сторін нормами цивільного законодавства слід вважати непереконливою і такою, що суперечить самій сутності угод про розподіл продукції.

Крім того, варто звернути увагу на те, що відповідно до положень ст. 31 Кодексу України про надра, якщо законами про користування нафтогазоносними надрами, у тому числі Законом України «Про угоди про розподіл продукції» встановлені норми, відмінні від тих, що передбачені КУпН, то застосовуються положення вищезазначеного закону [3]. Зазначене дозволяє констатувати, що під час здійснення правового регулювання користування нафтогазоносними надрами положення КУпН необхідно застосовувати як норми загального порядку, а положення Закону України «Про угоди про розподіл продукції» – як спеціальні. Разом з тим, позиція законодавця, втілена в ч. 3 ст. 2 зазначеного вище закону передбачає застосування положень цивільного законодавства під час визначення суб'єктивних прав та обов'язків сторін угоди як загальне правило. Таким чином, необхідно вести мову про наявність певної правової колізії в діючому законодавстві. Окреслене значною мірою ускладнює процес практичної реалізації угод про розподіл продукції в сфері нафто- і газовидобування, що є пріоритетною для їх використання і може бути додатковим аргументом проти визначення даної договірної форми як цивільно-правової.

Аналізуючи юридичну природу угод у сфері розподілу продукції, деякі науковці зазначають про доцільність їх визначення як адміністративно-правових договорів у зв'язку з наявністю імперативного методу, яким регулюється порядок видачі державою дозволів у сфері використання надр. Разом з тим, положення ч. 3 ст. 4 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» вказують на обов'язок держави надати інвесторам та їх представникам в установленому законом порядку спеціальні дозволи, квоти та акти на надання гірничого відводу. При цьому в да-

ному випадку зазначені акти не мають самостійного значення, по суті не є правостановлюючими і не породжують юридичних наслідків, вони повністю слідують за угодою, відображаючи її положення. Більше того, чинне законодавство визначає певні зобов'язання держави надати відповідні дозволи та гірничі відводи у випадку укладення угоди. Зазначені документи видаються на строк дії угоди, втрачають чинність та змінюються на підставі змісту самої угоди. Зазначена вище норма є своєрідною гарантією виконання умов державно-приватного партнерства з боку держави, оскільки саме наявність взаємної домовленості між державою та інвестором, що знаходить своє вираження в тексті угоди, є істотною умовою й тим правостановлюючим фактом, що породжує відносини у зазначеній сфері, у той час як дозвільні акти, наприклад, акт щодо надання гірничого відводу, по суті лише обслуговують основний договір і не мають самостійного юридичного значення. Таким чином, зазначена обставина значною мірою нівелює адміністративний елемент угод про розподіл продукції, хоча й повністю не виключає його та не дозволяє вести мову про їх адміністративно-правову природу.

Враховуючи наведене, вважаємо за необхідне розглядати угоди про розподіл продукції в контексті їх приналежності до сфери господарсько-правового регулювання, оскільки сторони угоди хоча й виступають рівноправними партнерами, проте наявність регулюючого впливу держави, наприклад, шляхом встановлення особливого режиму оподаткування угод, наявність публічного інтересу відносно реалізації угод свідчить про їх господарсько-правову, а не цивілістичну природу. Здійснюючи комплексне дослідження угод про розподіл продукції, необхідно передусім розглянути мету, безпосередній результат, задля якого застосовується дана договірна форма.

Варто зазначити, що угода про розподіл продукції – договір інвестиційний, основна мета якого полягає в залученні інвестицій до сфери видобутку корисних копалин з подальшим розподілом готової продукції між сторонами угоди. У цьому сенсі можна прослідкувати певну подібність угод про розподіл продукції та концесійних господарських договорів, адже обидві договірні форми спрямовані на реалізацію державно-приватного партнерства і мають схожі зовнішні ознаки. Однак вважати угоди про розподіл продукції різновидом концесійних договорів нецільно. Необхідно врахувати наступні чинники: за договором концесії концесіонеру належить право власності на всю продукцію, виготовлену ним в процесі реалізації договору, а плата за саме користування надрами при концесії стягується у вигляді законодавчо встановлених платежів. У той же час, відповідно до умов угоди про розподіл продукції, інвестор

одержує право на частину видобутої продукції, яка складається з двох частин: (а) компенсаційної продукції, що передається у власність інвестора як компенсація його витрат, понесених в процесі реалізації угоди та (б) прибуткової продукції, що визначається як різниця між виробленою і компенсаційною продукцією. У даному випадку фактично можна вести мову про наявність двоступеневого порядку розподілу, за якого на першому етапі відбувається відрахування компенсаційної продукції, порядок обчислення розмірів якої визначається конкретною угодою з урахуванням норм ст. 19 Закону України «Про угоди про розподіл продукції», відповідно до ч. 3 якої шоквартальна частка компенсаційної продукції не може перевищувати 70 відсотків загального обсягу видобутку в даному періоді. На другому етапі прибуткова продукція розподіляється між інвестором та державою відповідно до умов угоди. Крім того, характерною рисою угод про розподіл продукції є наявність спеціального порядку оподаткування інвестора, що здійснюється відповідно до положень розділу XVIII Податкового кодексу України, коли стягнення з інвестора загальнодержавних та місцевих податків і зборів замінюється розподілом виробленої продукції, на відміну від концесійних договорів, де сплата податків та інших обов'язкових платежів здійснюється у загальному порядку.

Підтримуємо думку О. А. Медведєвої, яка звертає увагу на той факт, що Господарський кодекс України безпосередньо не регулює відносини у сфері угод про розподіл продукції, однак їх умови мають спільні ознаки зі спеціальними режимами господарювання. Як і спеціальні режими здійснення господарської діяльності, угоди про розподіл продукції характеризуються наявністю господарських та податкових пільг, ряду додаткових гарантій здійснення діяльності суб'єктами господарювання, що зумовлюється специфікою її правового статусу [5, с. 38].

Слід зазначити, що ускладнення та розвиток ринкових відносин, пошук оптимальних шляхів реалізації приватно-державного партнерства призводять до виникнення нових договірних форм, що їх оформлюють. Угоди про розподіл продукції однаковою мірою спрямовані на забезпечення приватних і публічних інтересів. Варто погодитись, що вони мають комплексну природу. І. М. Жуков доречно відзначає наявність в них рис організаційно-господарських зобов'язань, спрямованих на здійснення дій організаційного характеру щодо забезпечення розвідки, пошуку та видобутку корисних копалин [4, с. 310]. У той же час наявність лише окремих ознак організаційно-правового регулювання не дозволяє віднести угоди про розподіл продукції до відповідної категорії господарських договорів. Необхідно врахувати в тому числі й виробничо-господарський еле-

мент таких відносин щодо безпосереднього регулювання виробничої діяльності, що здійснюється під час реалізації угоди.

Необхідно зауважити, що наразі у спеціальній юридичній літературі недостатня увага приділяється екологічному елементу правового регулювання угод про розподіл продукції. Разом з тим, відповідно до п. 6 Переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808, видобування корисних копалин, за винятком корисних копалин місцевого значення, які видобуваються землевласниками і землекористувачами в межах наданих їм земельних ділянок для господарських і побутових потреб, відноситься до видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку [6]. Крім того, проекти угод про розподіл продукції обов'язково підлягають оцінці впливу на довкілля, у порядку, передбаченим Законом України «Про оцінку впливу на довкілля». Угода не може бути укладеною за відсутності звіту з оцінки впливу на довкілля, її істотною умовою виступають вимоги щодо раціонального і комплексного використання та охорони надр і довкілля. Досліджуючи екологічний складник угод про розподіл продукції, також необхідно зазначити наступне: оскільки власником надр виступає Український народ, то забезпечення його прав та інтересів,

у тому числі й екологічних, є першочерговим завданням під час реалізації угод про розподіл продукції. Здійснювати комплексний аналіз зазначеної договірної форми у відриві від її еколого-правового аспекту неможливо.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, маємо констатувати, що найбільш доцільно розглядати угоду про розподіл продукції як господарсько-правовий договір комплексного характеру з адміністративним та екологічним елементами, за умовами якого одна сторона – держава Україна, інтереси якої представлені Кабінетом Міністрів, доручає інвестору здійснення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на конкретно визначеній ділянці надр, а інвестор зобов'язаний здійснити зазначені дії за власний рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат за рахунок компенсаційної продукції і отриманням плати у вигляді частини прибуткової продукції. При цьому необхідно зазначити, що положення ч. 3 ст. 2 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» щодо застосування цивільного законодавства під час визначення прав та обов'язків сторін угоди доцільно було виключити взагалі або ж передбачити можливість застосування до відповідних правовідносин у сфері надрокористування положень господарського законодавства, норми якого більше відповідають сутності та меті угод про розподіл продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 44. Ст. 391.
2. Коморний О. І. Договір про розподіл продукції: цивільно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 20 с.
3. Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
4. Жуков І. М. Угоди про розподіл продукції: актуальні питання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. Вип. 4. С. 307–311. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5276>.
5. Зуєва О. А. Правова характеристика угод про розподіл продукції як різновиду договорів концесії. *Вісник Академії митної служби України*. Київ : Вид. Академії митної служби України. 2009. № 2. Ст. 35-39.
6. Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 р. № 808. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/808-2013-%D0%BF>.

REFERENCES

1. Pro uhody pro rozpodil produktsii: Zakon Ukrainy vid 14.09.1999 r. № 1039-XIV. (1999). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 44, art. 391.
2. Komornyi, O.I. (2006). Dohovir pro rozpodil produktsii: tsyvilno-pravovyi aspekt. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian]
3. Kodeks Ukrainy pro nadra: Zakon Ukrainy vid 27.07.1994 r. № 132/94-VR. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 36, art. 340.
4. Zhukov, I.M. (2013). Uhody pro rozpodil produktsii: aktualni pytannia. *Porivnialno-analitychne pravo*, Issue 4, 307–311. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5276> [in Ukrainian].

5. Zuieva, O.A. (2009). Pravova kharakterystyka uhod pro rozpodil produktsii yak riznovydu dohovoriv kontsesii. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, 2, 35–39. Kyiv: Vyd. Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia pereliku vydiv diialnosti ta ob'ektiv, shcho stanovliat pidvyshchenu ekolohichnu nebezpeku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.08.2013 r. № 808. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/808-2013-%D0%BF>.

МАТЮШКО О. А.,

старший лаборант НИИ правового обеспечения инновационного развития НАПрН Украины

ДОГОВОР СОГЛАШЕНИЯ О РАЗДЕЛЕ ПРОДУКЦИИ: ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Статья посвящена особенностям правового регулирования соглашений о разделе продукции в сфере права пользования полезными ископаемыми. Автором уделено внимание концептуальным подходам к определению понятия этого договора, выделены и проанализированы его основные признаки. Отмечено целесообразность признания данной договорной формы хозяйственно-правовом договором комплексного характера с административным и экологическим элементами.

Ключевые слова: соглашение о разделе продукции, инвестор, договорная форма, право недропользования, оператор соглашения.

МАТЮШКО О. А.,

senior laboratory assistant of Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

PRODUCTION-SHARING AGREEMENTS: PROBLEMS OF LEGAL REGULATION

Problem setting. Today one of the leading contractual forms, which regulates the relationship in the field of mineral resources usage law, is production-sharing agreements, which is considered as an integrated contract form. However, there is no single approach in legal science about the essence of this contractual form. Nevertheless, production-sharing agreements have several advantages, which makes further research necessary for successful development of relevant legislation.

Analysis of recent researches and publications. The question of the legal nature of production-sharing agreements was covered in the works of such legal scientists as O. I. Kommorny, I. M. Zhukov, S. M. Bogdanchikov, M. I. Braginsky, V. M. Kossak, O. S. Semenak, N. R. Kobetska, R. S. Kirin and others.

Target of research. The article provides with an analysis of the legal nature of production-sharing agreements, determining it's main legal features.

The main article body. Some researchers describe production-sharing agreements as civil-law contract. This position is expressed in current legislation, but this point of view does not count the role of state power, which is a party to the cope with. Position regarding recognition production-sharing agreements as administrative agreement is represented in this article too. However, this position cannot be considered as correct, because the main features of production-sharing agreements are not attributed to administrative agreement. The question of ecological component of production-sharing agreements is investigated in the content of the article as well. A conclusion about underestimation of law-ecological element in previous studies is made and based on analysis of current legislation .

Conclusions. Under carried out research it should be noted that production-sharing agreements are economic-legal agreements, which have complex nature with administrative and environmental elements. Thus, one counterpart is Ukraine as a state represented by Cabinet of Ministers of Ukraine, entrusts the investor to make minerals on a definite section of the depths and investor is obliged to make this actions at his own expense with further distribution of products.

Keywords: production-sharing agreements, investor, contractual form, the right of subsoil usage, operator of the agreement.